

keizer

‘Wat maakte dat u dacht boven de wet verheven te zijn?’

En toen stond ik in het kader van nascholende bijspijkring ineens tegenover 23 juristen. Van het vervolgende type. Wij hadden het over de dood, voor de verandering, en ik beschreef de beginjaren van mijn artsbestaan en hoe we toen euthanasie verrichtten.

Men deelde mij losjes mee dat het allemaal verjaard was, dus wilde ik wel wat kwijt. Niet dat ik nou zo erg veel vreselijks te melden heb. Het ging toen ongeveer als nu, maar het ging heimelijk, dus zonder intercollegiaal overleg, met niet goed beproefde middelen, zonder adequate begeleiding van familie, verplegenden en arts, zonder melding, zonder toetsing.

Afijn, veel deugde niet.

Maar, werd mij gevraagd, „u wist heel goed dat u de wet overtrad. Wat maakte nu dat u dacht boven de wet verheven te zijn?”

Na mij nog eens goed van dat verjaard-zijn verzekerd te hebben probeerde ik het uit te leggen.

Ik deed het, ondanks de wet, omdat ik dacht dat het goed was. Nee, laat me even, ik heb nog meer. Het ging om stervenden in grote nood. Ik deed het na uitvoerig overleg met de hoofdrolspeler/ster en diens man of vrouw of kinderen en met de andere leden van het behandelteam.

Ik deed het niet omdat ik als enige vond dat het goed was dit leven te beëindigen, met uitsluiting van alle andere mensen, want dat is moord.

Nee, bij dit type levensbeëindiging was altijd een hele hoop mensen betrokken, die met hun allen (de kandidaat voorop uiteraard) vonden dat het goed was. Ik vond het indertijd dan ook merkwaardig dat ik na afloop als enige gegrepen kon worden terwijl het evident was dat de apotheker, de broer, de zus, de verpleegkundige en de echtgenoot er nota bene met hun neus boven stonden toen de kandidaat de dodelijke dosis tot zich nam of kreeg toegediend. Maar die werden niet gepakt.

„Maar vindt u dat dan een te verdigen algemene stelregel, dat een door de wet uitdrukkelijk verboden handeling, wel door de beugel kan als een bepaalde groep mensen zelf besluit dat het wel goed zit?”

Wie weet het antwoord?

Is het niet onvermijdelijk dat de wet achterloopt op maatschappelijke veranderingen? Hoe kan er een wet zijn die iets regelt op het gebied van richtingaanwijzers voordat er auto's zijn die door gebrek aan die dingen ongelukken veroorzaken? En is iemand wel zo onschuldig als hij door geen richting aan te geven een dode veroorzaakt maar vervolgens niet veroordeeld kan worden omdat het nog niet in de wet staat dat hij een richtingaanwijzer had

moeten hebben?

„Maar was u dan niet bang voor vervolging?”

Ik was daar wel bang voor, maar daarnaast had ik een veel grotere angst en dat was mijn angst voor euthanasie. Angst voor het medeverantwoordelijk zijn voor de uitdrukkelijke levensbeëindiging van een medemens. Dat is iets heel beklemmends. Ik ken niet één arts die daar geen last van heeft. Daarom hebben dokters ook zo'n pest aan euthanasie. Het is alsof je wordt gevraagd iemands verklaring dat zijn leven maar beter kan ophouden, mede te ondertekenen.

Ik wil dat niet. Dat moet die ander zelf uitmaken en als het eenmaal uitgemaakt is zal ik begrip, woede of verdriet tonen, maar ik wil geen onderdeel zijn van de beslissingsmachine in deze.

Een huisarts vertelde mij over het volgende experiment rond het idee van de pil van Drion.

De deelnemers werden in twee groepen gesplitst. De ene groep bezat een doopdijl en moest deze desgevraagd uitleiden. De andere groep zat in doodsnood en moest de uitgevers zien te overtuigen van hun recht op die pil. Terwijl de pilverstrekkers hun eisen rond verstrekking almaar opschroefden, werden de pilvragers steeds gemakzuchtiger in hun eis. Uiteindelijk kwamen de pilverstrekkers uit bij een regeling die ongeveer de strekking had van de huidige euthanasiewetgeving.

Zo zit dat dus met ons. Je kunt er best in komen dat iemand dood wil, maar je gaat geen medicijnen voor hem regelen zonder een zwaar wegend gevoel van medeverantwoordelijkheid.

Ik denk dat dit voortkomt uit de manier waarop wij als mensen met elkaar samenhangen in een groep. Van de doden willen we wel aannemen dat ze niet meer in ons midden zijn, al valt dat lastig. Maar het gaat tegen al onze reflexen in om er daadwerkelijk zorg voor te dragen dat een nog levend lid van de groep zich voorgoed uit de kring kan verwijderen.

Hier moet wel bij dat dit alles speelt buiten het domein van agressie, want daar wordt verwijdering van een mens gezien als een zegen en de verantwoordelijkheid daarvoor ervaren als een balsem.

Terug naar de wet: hulp bij zelfdoding was verboden, maar ook de rechter voelde dat het goede in deze niet samenviel met de wet. En dat uitte zich in het vonnis van de huisarts die Brongersma aan zijn einde hielp. Hij werd voorwaardelijk veroordeeld en kreeg een compliment voor zijn keurige handelwijze. Dat was een raar compliment, juridisch gesproken, maar ethisch zat het wel goed.

Bert Keizer

Hij streed voor mensenrechten en interreligieuze dialoog en tegen armoede. Oorlogskind Awhraham Soetendorp was de zegsman van liberale joden in Nederland. Na veertig jaar neemt hij afscheid als rabbijn.

Rabbijn aan het Joodse ziekbed

Pauline Weseman

Hij praat graag over al zijn vriendschappen met religieuze wereldleiders zoals de dalai lama. De foto met de rabbijn en de Tibetaanse geestelijk leider staat prominent in zijn kamer in de Joods Liberale synagoge in Den Haag. Hij praat graag over zijn tientallen reizen en ontmoetingen op interreligieuze conferenties over de hele wereld.

Tegelijk lijkt de roem hem weinig te interesseren. Het gaat om iets hogers. Om vrede en gerechtigheid. Door zijn levensgeschiedenis heen, komt hij altijd terug bij dat jongetje, zegt hij zelf. Breekbaar, kwetsbaar, vol hoop. Dat jongetje dat uitgerekend in oorlogstijd de naam Shalom (vrede) kreeg. De man van de burgerlijke stand begreep er niets van. 'Shalom zal hij heten, Shalom zal hij zijn', zei zijn vader resoluut.

Dat jongetje dat met drie maanden moest onderduiken bij katholieke ouders, wat de wortel werd voor zijn interreligieuze betrokkenheid. De ontmoeting met andere spirituele tradities hebben hem verrijkt. „We hebben elkaar nodig. Pas wanneer we niemand uitstoten om kleur, ras of geloof, vormen wij tezamen het evenbeeld van God.”

Awhraham kwam altijd terug naar Nederland. Die keuze voor Nederland maakte hij twee keer. De eerste keer lonkten aantrekkelijke banen aan synagogen in Amerika en Engeland. Maar hij koos ervoor om zijn zieke vader na een hartinfarct bij te staan.

„Ik moest terug om aan de gemeente te werken. Terug ook naar het ziekbed, de plek waar de joodse gemeenschap zo getroffen was. Als iemand in het slijm van de aarde zit is het niet genoeg je hand uit te steken. Je moet zelf in die maaltroom gaan staan en proberen er samen weer uit te komen.”

De tweede keer was in het begin van zijn rabbinaat in Den Haag. De voorzitter en penningmeester wilden niet meer met hem verder. „Als je nog een keer over Biafra begint, loop ik de sjoel uit”, zei de voorzitter.

Een dieptepunt in zijn leven. „Ik kon weggaan maar dan zou ik altijd het gevoel houden dat het in die eerste gemeente is mislukt. We kwamen uit dat zwarte gat, omhelsden en kusten elkaar.” Nu is hij er trots op dat de progressieve joodse gemeenschap is gegroeid, al betreurt hij dat de gehoopte toenadering tot de orthodoxe gemeenschap uitbleef.

Op momenten komt dat jongetje in hem boven. Zoals laatst toen kleindochter Elian (10) vertelde van haar spreekbeurt over Mozes. Over het jongetje dat in een biezen mandje ontsnapte aan de genocide van Joodse jongetjes door de farao.

Soetendorp: „Ik wilde haar onderbreken en ik wilde het niet. Ik wilde haar zeggen”, en hij schiet vol, „dat

’Er is geen beeld van God, er is wel de aanrakende aanwezigheid’

was je grootvader.” De rabbijn stopt en huilt, herstelt zich: „Ik heb haar niet onderbroken, omdat zij met zoveel blijdschap sprak en omdat ze mijn verhaal al kent. Toen ze een uur oud was, schreef ik haar mijn verhaal in een brief. Ik schreef: Ik wil er hierna niet meer over spreken want met jou wil ik dansen, plezier maken en bouwen.”

Die Tweede Wereldoorlog, het lijkt of het gisteren is gebeurd. Hij knikt: „Het is zo dichtbij, er is zoveel en zo weinig over te vertellen. Ik ben mij mijn hele leven heel bewust geweest van dat begin waarin zoveel samenkamt. Dat anderhalf miljoen Joodse kinderen wél zijn vermoord, het volledig falen van ons allemaal, dat ik na de onderduik niet meer terug wilde met die vrouw, mijn natuurlijke moeder. Denken aan die tijd is teruggaan naar de essentie van je zijn en ontstaan. Het is een wond maar ook een krachtbron, omdat ik mij daarvoor kan identificeren met zoveel

mensen keer op keer.

Mijn eerste leermeester daarin was juf Tamar. Ik heb mijn jongste dochter naar haar vernoemd. Ik was zes jaar, woonde in Israël en zat met kinderen uit 36 landen in de klas. Tamar liet iedere vrijdag een kind op de stoel staan om over de oorlog te vertellen. Ik was zo zenuwachtig. Op de stoel sprak ik voor het eerst over een herinnering met splinters, bloed, Duitse soldaten in de kelder. Door dat uit te spreken, heb ik die herinnering vastgehouden.

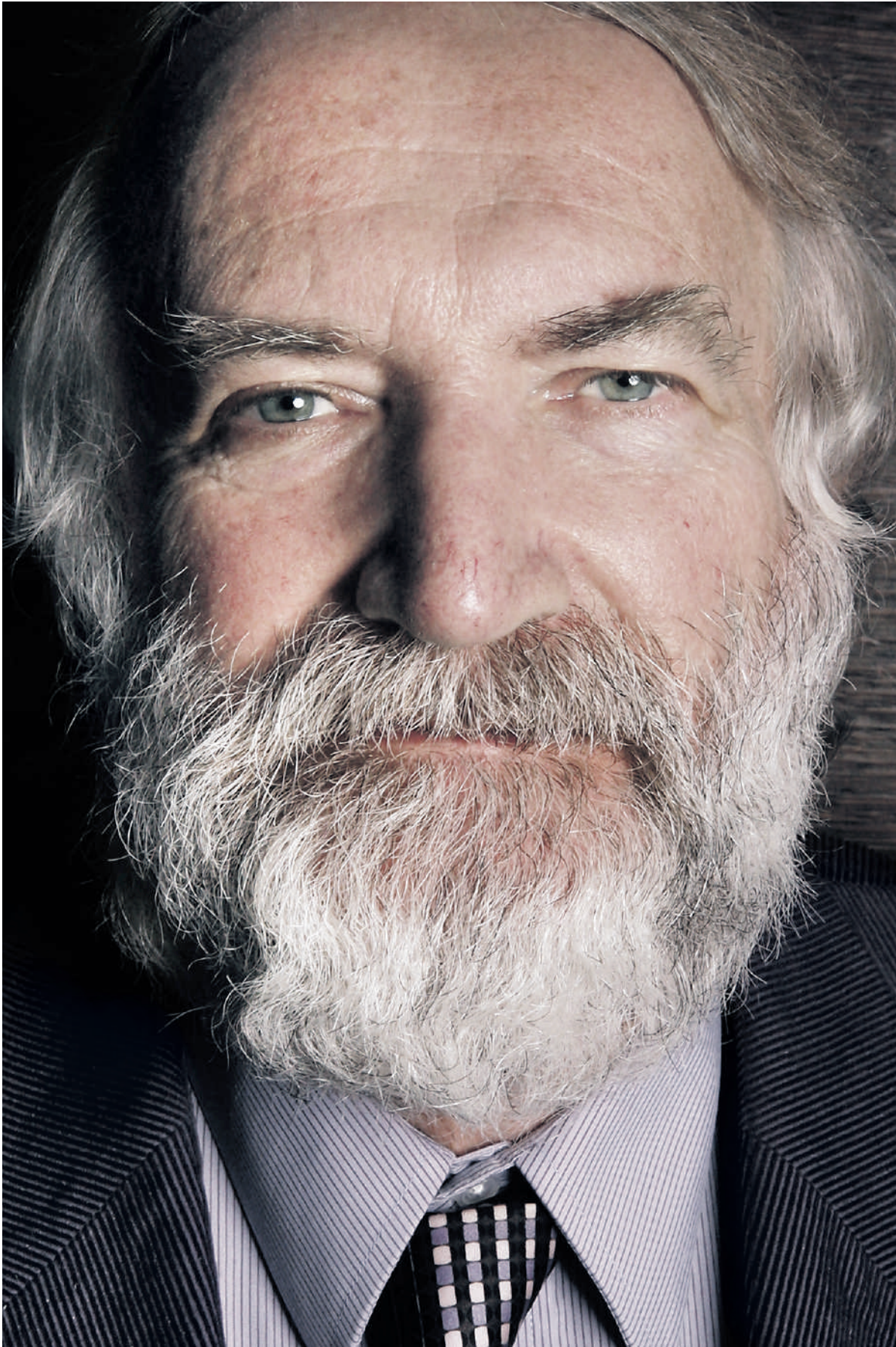
Die Tamar was een van die leraren en leraressen die dat heilige werk doen van lesgeven en het vertellen van authentieke verhalen. Zij vormde de basis van de Dag van Respect. Net dat mensen in de oorlog hun nek uitsteken heeft niets te maken met religie of niveau, maar met onderwijs van dit soort leraren. Die mensen hebben allemaal in hun klas even een gevoel gehad van wijsheid, gezamenlijke opstand tegen het nationaal-socialisme.”

„Pas in de loop der jaren werd ik mij bewust van mijn bestemming. Je moet altijd oppassen met dat soort grote woorden.” Hij zou ooit naar de toneelschool - 'enige dramatiek is mij niet vreemd' - gaan maar het werd het rabbinaat. Dat lag in de lijn der verwachting met een vader als rabbijn.

De persoonlijkheid Jacob Soetendorp bouwde na de oorlog de liberale joodse gemeenschap op, zette de deur open voor 'vaderjoden' (die volgens de joodse wet geen Jood zijn omdat ze geen Joodse moeder hebben). „Hij was pionier in de interreligieuze dialoog. Ik mis hem elke dag. Ik voelde me eerder in zijn licht dan in zijn schaduw staan. Ik zocht altijd naar zijn erkenning. Terwijl hij me al jong als volwassene zag.”

Toen in 1964 het satirische programma 'Zo is het toevallig ook nog eens een keer' een parodie op het Onze Vader uitzond was vader Jacob woedend. Hij discussieerde tot drie uur 's nachts met zijn zoon die de parodie wél kon waarderen. „De volgende dag was hij de enige geestelijke leider in Nederland die de sketch geen godslastering vond.”

Trouw zaterdag 19 januari 2008

Rabbijn Awhraham Soetendorp: „In de loop der jaren werd ik mij bewust van mijn bestemming.” FOTO JÖRGEN CARIS

Awhraham ging zijn eigen weg. Kort na de dood van zijn vader heropende hij in 1976 de Haagse synagoge. Die keer noemde hij God voor het eerst 'de altijd aanwezige', in plaats van 'de altijd zijnde', zoals zijn vader God altijd noemde. „Mijn vader zei altijd dat ik zou gaan merken dat het soms beter voelt om 'jij' te zeggen tegen God, soms 'u', soms 'gij'.”

„In veertig jaar rabbinaat was God meestal 'jij', maar ook zeker 'u' en 'gij'. 'Jij als in dichtbij, het ontmoeten van God in de ogen van de ander. Er is geen beeld van God, er is wel de aanrakende aanwezigheid, een sterke dichtbijheid.”

Met diezelfde God heeft Awhraham ook zo geworsteld. Om zijn tante Trees die het experimentenblok in Auschwitz overleefde maar nooit meer kinderen kon krijgen. „Die zo blijmoedig probeerde door te leven. Toen zij stierf zei ik tegen God: 'Heilige, geloofd zij u. Maak je borst maar nat, want Trees komt eraan.’

En al die keren dat gemeenteleden een doodsbericht hoorden. Dat ik dan iets moest doen: rabbijn zijn. Ik herinner me de vrouw met een hersentumor die voor de operatie tegen me zegt. 'Of je kunt daarna gewoon met me praten of ik kan niets meer zeggen. Maar weet dan dat ik er nog ben.' En dat ik in het ziekenhuis kom en zie dat ze niets meer kan zeggen.

Ik heb met mijn vuisten op de muur geslagen, van woede. Dan strijd ik met God en roep: Waar was je? Maar dan weet ik dat God antwoordt: Waar was jij? Die worsteling is ook de kracht van het jodendom.

Soms denk ik: hadden we de poort van het jodendom niet nog wijder open moeten zetten, de toelating van Joden moeten vergemakkelijken. Dan weet ik dat er duizenden waren gekomen, omdat het jodendom zo'n inspiratiebron vormt die krachtig maakt. Maar het is goed zo.

Het rabbinaat is nooit routine geworden. Er was altijd genoeg van die

www.trouw.nl/meer

Sebastiaans roem begon met pest en eindigde bij homo's

Wie gaan er schuil achter de heiligen? Hoe leefden ze? Kunsthistoricus Wouter Prins belicht hun leven en betekenis voor Trouw en voor Meer!.

Wouter Prins

De Sebastiaan die de Russisch-Franse beeldhouwer Ossip Zadkine in 1929 uit iepenhout sneed, maakt een serene indruk.

Op een vloeiende, organische wijze lijkt de figuur van de heilige vergroeid met de boom, de paal, waarvan Sebastiaan gemarteld werd. Het afgeplatte hoofd en de linkerarm, teruggebracht tot weinig meer dan de schouderpartij, zijn het artistieke antwoord van Zadkine op de torso's van zijn grote voorbeeld Rodin. De Sebastiaan is een wereld van verschil met de Verwoeste stad, Zadkine's beroemdste werk uit 1953. In het Rotterdamse oorlogsmonument is het hart gewelddadig uitgerukt, hier ligt de ziel verscholen onder de huid. De martelingen hebben de geest, de ziel van de heilige verwond. Om dit te verbeelden, had Zadkine de pijlen niet nodig.

De marteling van Sebastiaan onder een regen van pijlen is een latere toevoeging aan zijn lijdensverhaal. Vroege gegevens over zijn leven en dood zijn schaars. Hij kwam uit Milaan, stierf in Rome de marteldood en werd daar in de catacomben begraven. In de vijfde eeuw verschijnt er over zijn leven een Passio. Volgens dit lijdensverhaal wordt Sebastiaan geboren in Narbonne en groeide hij op in Milaan. Hij kiest voor een carrière in het leger en klimt op tot hoofdmann van de keizerlijke garde van Diocletianus in Rome.

In het openbaar zwijgt hij over zijn geloof, in stilte doet hij wonderen, geneest hij zieken en bekeert hij armen en rijken. Tot hij als christen wordt ontmaskerd. Op het Marsveld wordt hij aan een paal vastgebonden en doorzeefd met zoveel pijlen, dat hij op een egel lijkt. 's Nachts vindt de weduwe Irene hem. Zij ontdekt dat Sebastiaan nog leeft en verpleegt hem thuis. Als hij weer terug is keert hij terug naar het hof om Diocletianus te bewegen zijn wreedheden tegen christenen te staken. Hij wordt zelf doodgeknuppeld en in het riool gegooid. De heilige Lucina begraaft hem in de catacomben aan de Via Appia.

Sebastiaans verering blijft aanvankelijk beperkt tot Rome maar krijgt een impuls door zijn voorspraak bij de beëindiging van een pestepidemie in Rome en Parvia in 680. Zijn reliekwieën worden daarna over heel West-Europa verspreid. Vooral zijn patronaat tegen de pest zou

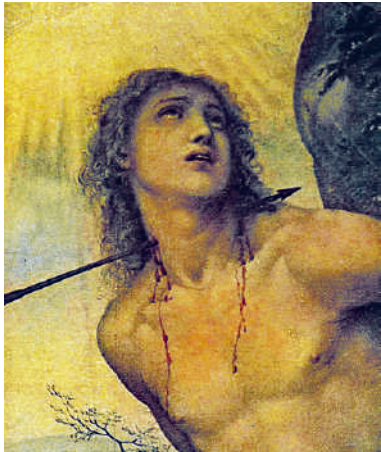
van hem een volksheligen maken. Vaak wordt beweerd dat hij dit patronaat dankt aan de pijlen, symbool van onheil dat van hogerhand als straf over de mensen wordt uitgestort. Maar het ligt meer voor de hand om zijn ingrijpen in Rome als reden aan te voeren.

In Nederland bleef zijn betekenis als pestheilige beperkt. In Noord-Brabant werd hij overvleugeld door Antonius Abt en later, in de zeventiende eeuw door Rochus. Maar er zijn ook altaren en kapellen onder meerdere pestheiligen. Aanvankelijk komt de combinatie Antonius en Sebastiaan veel voor, in de zeventiende-achttiende eeuw wordt Rochus daaraan toegevoegd. Het heeft veel schuttersgilden er niet van weerhouden om Sebastiaan tot patroon uit te roepen. Voor de met handbogen bewapende gilden lag deze keuze voor de hand. Deze handbooggilden werden vanaf de veertiende eeuw, mogelijk nog vroeger, in steden opgericht, later volgden dorpen.

Op 'landjuwelen' wedijverden de gilden met elkaar in de kunst van het schieten met pijl en boog. Dat bleven zij doen, ook nadat hun functie als burgerwacht door beroepssoldaten was overgenomen. Vooral in Vlaanderen en het zuiden van Brabant waren veel Sebastiaangilden, terwijl in het noorden van Brabant Joristgilden de boventoon voerden.

Tegenwoordig schieten ook de nog altijd talrijke Brabantse Sebastiaangilden met geweren en zelfs voetbogen, in de Middeleeuwen het wapen van de Joristgilden.

De laatste decennia heeft Sebastiaan opgang gemaakt in heel andere kringen. Zijn voorstelling als naakte, jonge man, soms gespierd dan weer slank, met een dromerige of smachtende blik, trok de aandacht van homoseksuelen die Sebastiaan tot hun beschermheilige uitriepen. De officiële bekrachtiging zal nog wel even op zich laten wachten. Voorlopig zal Sebastiaan het nog moeten doen met het patronaat dat hij dankt aan zijn beulen.

De heilige Sebastiaan.

personen

Protestantse kerk in Nederland
Intrede: te Beilen R.H. Veldman uit Alblasserdam; te Doorn P. M. Sonnenberg uit Utrecht; te Kolder- en Dinxterveen W.L. Dekker uit Haren; te Utrecht (St. Oikos) I. Bakker uit Utrecht; te Woudsend R. Bosman-kromkema uit Vleuten.
Gereformeerde kerken (vrijg) Beroepen: te Driebergen-Rijsenburg en te Vlissingen J. A. Francke te Zwolle; te Drogemham H. D. Bondt

te Nunspeet/; te Ennumalt Z. J. C. van Harten te Blije-Holwerd.
Christelijke geref. kerken Beroepen: te Utrecht P.D.J. Buijs te Harderwijk.

Aangenomen: naar Eindhoven A. van der Maarl te Mussel (mfs. IFES).
De Raad van Kerken heeft een opvolger van Ineke Bakker. De nieuwe secretaris is Klaas van de Kamp. Hij is oud-adjunct-hoofdredacteur van het *Friesch Dagblad* en predikant.

SPIRITUELE KRACHTBRONNEN			